

ร่วมแรง ผลักดัน รักษาพลับพลาราชินีแห่งท้องน้ำคลองบางปรู

“เยาวชนรักษ์คลองบางปรู” ชื่อที่ถูกตั้งขึ้น เพื่อใช้เรียกกลุ่ม และแนะนำให้ผู้คนรู้จักและเห็นถึงสิ่งที่พวกเขา กำลังทำอยู่ นั่นคือ การอนุรักษ์ “พลับพลาราชินี” ทรัพยากรในคลองบางปรู

กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู เป็นกลุ่มเด็ก ๆ วัยรุ่นอายุ 14-27 ปี ในชุมชนบ้านงษ์ มีทั้งที่กำลังศึกษาอยู่ใน โรงเรียนและศึกษาอยู่นอกระบบ การรวมตัวด้วยหัวใจเดียวกัน “การอนุรักษ์ทรัพยากร” และความห่วงหาพัน ทรัพยากรธรรมชาติ “พลับพลาราชินี (พืชน้ำหายาก)” ที่มีอยู่ในพื้นที่คลองบางปรู อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และกำลัง ถูกคุกคามจากการขุดลอกคลองและการขุดไปขาย

การอยากมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรและพัฒนาชุมชนตนเองของกลุ่มเยาวชน โดยการเริ่มต้นใช้กิจกรรม พื้นที่ทรัพยากรในลำคลองมาเป็นเครื่องมือ เพื่อรวมกลุ่มเยาวชนที่สนใจอยากมีส่วนร่วมเข้ามาร่วมคิดร่วมดำเนินกิจกรรม รวมทั้งกระบวนการพูดคุยถึงสภาพปัญหา แนวทางการฟื้นฟู และการมีส่วนร่วม ด้วยกระบวนการศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ทรัพยากรอย่างจริงจัง พร้อมทั้งลงมือปฏิบัติการฟื้นฟูทดลองควบคู่กันไป เพื่อหาแนวทางการดูแลอย่างเหมาะสม ก่อนจะ นำกระบวนการฟื้นฟูที่เหมาะสมมาเผยแพร่ ขยายผล และขยายองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นสู่สาธารณะ ทั้งเด็ก ๆ และผู้ใหญ่ใน ชุมชน รวมทั้งกลุ่มเยาวชนเครือข่ายในพื้นที่ต่อไป ภายใต้ความร่วมมือและการสนับสนุนของกลุ่มวันโด้ องค์กรพี่เลี้ยง ในพื้นที่ และผู้ใหญ่ใจดีในครอบครัวและชุมชนที่คอยให้การสนับสนุนเครื่องมือ งบประมาณ และอุปกรณ์ในการทำ กิจกรรม

เนื่องด้วยเยาวชนในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ที่อยู่นอกระบบการศึกษา และส่วนใหญ่เคยเป็นกลุ่ม วัยรุ่นเกร มั่วสุมอยู่ในชุมชน ทำให้การยอมรับจากผู้ใหญ่ในชุมชนยังมีน้อย และด้วยกลุ่มเยาวชนยังขาดทักษะในการ สื่อสารสู่สาธารณะจึงทำให้การถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์การทำกิจกรรมของกลุ่มสู่เครือข่ายยังถูกสื่อสารออกไปน้อย แต่ด้วยความตั้งใจของกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ที่ฟื้นฟูทรัพยากรให้กลับคืนมา และเกิดเครือข่ายการอนุรักษ์ในระดับจังหวัด จึงได้มีแนวทางที่จะพัฒนาทักษะการสื่อสารให้ดีขึ้นกว่าเดิม

คลองบางปรู...สายน้ำแห่งชีวิต...ชุมชนคนริมคลอง

คลองกะเปอร์ แม่น้ำสายหลักของอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง มีต้นกำเนิดมาจากคลองหลายสายไหลรวมกัน “คลองบางปรู” หนึ่งในลำคลองสาขาที่ไหลมารวมกันเป็นคลอง กะเปอร์ เป็นสายน้ำที่ไหลผ่านชุมชนบ้านงษ์ ก่อนไหลลงสู่ ทะเลที่อ่าวกะเปอร์ที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิต เป็นแหล่งหาอยู่หากิน จับปลา หาหอย และทำการเกษตรของคนในชุมชน อาทิ เช่น สวนผลไม้ สวนกาแฟ ยางพารา เป็นต้น อีกทั้งคลองแห่งนี้ ยังเป็นถิ่นกำเนิดของทรัพยากรมากมายและทำหน้าที่เชื่อมโยง ทรัพยากรจากต้นน้ำ ถึงชายฝั่ง แม้ในอดีตคลองบางปรูจะเคย

เป็นคลองที่ไม่มีการขุดลอกหรือพัฒนา ดังนั้นระบบนิเวศของลำคลองยังคงความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทาง ชีวภาพสูง พบพันธุ์ปลาและกุ้งน้ำจืดหลายชนิด ชาวบ้านตามริมคลองหาปลาและพืชน้ำ เพื่อการดำรงชีพมาช้านาน นอกจากนั้นยังพบ “พลับพลาราชินี” พืชหายากถิ่นเดียวในโลกขึ้นแพร่กระจายที่คลองบางปรูแห่งนี้อีกด้วย

บ้านงษ์ เป็นพื้นที่ราบ ซึ่งอดีตเคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งรกราก ตั้งแต่ช่วง 200 กว่าปีก่อน เพื่อทำมาหากิน ทำสวน และทำไร่ข้าวแบบเลื่อนลอย หลังจากชาวจีนเหล่านี้อพยพย้ายถิ่นฐานไปแล้ว จึงมีคน ต่างถิ่นจากจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชและสุราษฎร์ธานี เริ่มอพยพย้ายเข้ามาลงหลักปักฐานในชุมชน

มากขึ้น โดยยึดอาชีพหลัก คือ ทำสวนผลไม้ (เงาะ มังคุด) แต่บางส่วนก็ยังคงทำนาทำไร่ และเปิดร้านรับซื้อของป่า (หวาย) จนกระทั่งปัจจุบัน บ้านงมิ ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านที่เรียกตามลักษณะการก่อสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราวของคนภาคใต้ มีครัวเรือนตั้งถิ่นมากกว่า 100 ครัวเรือน ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 ตำบลกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง อาชีพหลักของคนในชุมชน คือ การทำสวนยางพารา สวนปาล์ม และค้าขาย ด้วยหมู่บ้านอยู่ติดเมือง และมีเพียงคลองบางปรุไหลผ่านกลางหมู่บ้านระยะทางยาวกว่า 7 กิโลเมตร ชุมชนแห่งนี้จึงมีเพียงทรัพยากรในคลองอย่าง “ปลับปลิงธาร” เป็นพืชประจำถิ่นที่สำคัญ

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2553 การพัฒนาโครงการสร้างพื้นฐานของชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ (งบประมาณพัฒนาของ อบต.) ได้เข้ามาขุดลอกคลองบางปรุด้วยปัญหาน้ำท่วม จึงจำเป็นต้องมีการขุดลอกคูคลอง เพื่อให้พื้นที่ลุ่มมาระบายได้มากและเร็วขึ้น ส่งผลให้พื้นที่อยู่อาศัยของพืชน้ำหายากอย่าง “ปลับปลิงธาร” กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป และปลับปลิงธารจำนวนมากกำลังถูกขุดถอนไปพร้อมๆ กับการขุดคลอง และการถอนหรือทำลายปลับปลิงธารอย่างผิดวิธีเพื่อนำไปขาย ทำให้ปัจจุบัน “ปลับปลิงธาร” ซึ่งเป็นพืชน้ำที่สามารถชีวิตความสะอาดของลำน้ำ และมีบทบาทในระบบนิเวศ เป็นทั้งแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิดทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา และเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนอีกด้วย กำลังถูกคุกคาม และกำลังจะหายไปจากพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ ผู้นำชุมชนและองค์กร IUCN ได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟู ตั้งแต่ปี 2540 โดยการสำรวจเก็บข้อมูล เพื่อนำไปทำบัญชีพืชหายากในระดับสากล อีกทั้งผลักดันและขับเคลื่อนเชิงนโยบายที่จะร่วมกันดูแลอนุรักษ์ปลับปลิงธาร พืชน้ำประจำถิ่นนี้ ให้คงอยู่ในพื้นที่ต่อไป

อดีตเป็นบทเรียน...ก้าวอย่างเปลี่ยนแปลง...ก่อเกิดเยาวชนรักษ์คลอง

วิถีชีวิตของกลุ่มเด็กเกเร มีวุฒิการศึกษาสูงสุดเพียงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่สนใจการเรียน ไม่ค่อยได้ช่วยเหลืองานในครอบครัว มักรวมกลุ่มเที่ยวเล่นเสเพล กินเหล้าและเมายาตามประสาเด็กหนุ่ม อย่าง น้องหนุ่ม¹ น้องไอ้ต² น้องน้อท³ และเพื่อนๆ อีก 4-5 คน ในชุมชนบ้านงมิ ยังคงดำเนินอยู่เช่นนี้เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน เด็กหนุ่มเหล่านี้กลายเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงในสายตาของตำรวจในพื้นที่ที่ต้องเฝ้าติดตามดูพฤติกรรม เมื่อบางคนในกลุ่มถูกจับกุมพฤติกรรมไม่ดีจึงเริ่มลดลง ทำงานช่วยเหลือครอบครัวมากขึ้น เมื่อ น้องไอ้ต และน้องน้อท ได้มีโอกาสรู้จักกับน้ำจักษ์⁴ ก็ถูกชักชวนให้เข้ามาช่วยทำงานจิตอาสาปรับปรุงสถานที่ต่างๆ หรืองานอื่นๆ บ้าง และถึงแม้พวกเขาจะได้เห็นการขับเคลื่อนงานของน้ำจักษ์ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดกิจกรรม “สองล้อเร่ร่ำ” บ้าง โดยเฉพาะในช่วงต้นปี พ.ศ. 2548 หลังจากเกิดสึนามิ กลุ่มวันโตดีของน้ำจักษ์ได้เข้าไปร่วมทาสี เขียนภาพ ฟื้นฟูกำแพงโรงเรียนบ้านด่าน บางคนได้มีโอกาสเข้าไปช่วยงาน แต่มันไม่ได้ส่งผลให้เด็กหนุ่มกลุ่มนี้เห็นถึงความสำคัญหรือใส่ใจกับสิ่งดีๆ เหล่านั้นเลยแม้แต่น้อย “พวกผมก็เพียงแค่เห็นและรู้ว่าคนนี่ทำอะไรกัน” ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับน้องหนุ่ม ณ วันนั้น กลุ่มเด็กหนุ่มได้มาเจอและเห็นผลงานของกลุ่มวันโตดีที่น้ำจักษ์ทำอีกครั้งจากการแสดงนิทรรศการ “กิจกรรม 2 ล้อ เร่ร่ำ” ตั้งแต่ปีแรกถึงปีที่ 7 ในงานลอยกระทงปี พ.ศ. 2553 ณ สนามกีฬาเทศบาลตำบลกะเปอร์ เมื่อเห็นเนื้อหา ได้อ่าน เห็นภาพกิจกรรมต่าง ภาพธรรมชาติสวยๆ และความคิดที่ว่า “คงหารูปมาจากที่อื่นแน่ๆ ไม่มีทางถ่ายเอง” จึงทำให้พวกเขาต้องค้นหาความจริง การนั่งคุยกับน้ำจักษ์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่พวกเขา กำลังคิดอยู่จึงเกิดขึ้น ได้สักถามถึงที่มาของภาพ น้ำจักษ์จึงบอกว่า “น้ำก็ถ่ายมาจากใน อ.กะเปอร์ บ้านเรานี่แหละ” และเรื่องราวอีกมากมายที่น้ำจักษ์ทำได้อีกถูกถ่ายทอดบอกเล่าให้พวกเขา รับรู้ ความรู้สึกทั้งกับธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่และยอมรับในความพยายามจากการทำงานของน้ำจักษ์ จึงคิดกันว่า “อยากทำแบบนี้ อยากทำอย่างน้ำจักษ์บ้าง” มันกลายเป็นจุดเริ่มต้นคิดที่จะรวมกลุ่มเพื่อจะทำกิจกรรมดีๆ “ถึงแม้ผมยังไม่รู้ว่าบ้านตัวเองมีอะไร แต่น้ำจักษ์รู้ดี เลยแนะนำให้พวกเราไปรวมกลุ่มเพื่อดูแลปลับปลิงธาร” จากการได้พูดคุยกันในงานวัน

1 นายประเสริฐศักดิ์ ทองสุข ประธาน กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรุ
2 นายอภิวัฒน์ บำรุงสวัสดิ์ รองประธาน กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรุ
3 นายฉัฐพงษ์ ทองสุข สมาชิก กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรุ
4 นายจักรพงษ์ ชูศรี กลุ่มวันโตดี พี่เลี้ยง กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรุ

นั้น กลายเป็นแรงจูงใจให้ห้องโอดและห้องหนุ่มเริ่มปรึกษาหารือกัน อยากทำกิจกรรมแบบน้ำจืดบ้าง โดยหวังว่าจะได้ทำงานแบบนั้นในการอนุรักษ์ “พลับพลึงธาร” ในชุมชนของตนเอง ตัวแทนกลุ่มได้เข้าไปปรึกษากับน้ำจืดในก่อตั้งกลุ่มเยาวชน และหลังจากได้คำแนะนำจึงกลับมาชักชวนหนุ่มและเพื่อนๆ ทำกลุ่มเยาวชน ห้องหนุ่ม ห้องโอด และเพื่อนๆ อีก 3 คน มาหนึ่งพูดคุยอย่างจริงจัง โดยมีน้ำจืดร่วมวงกับเด็กหนุ่มกลุ่มนี้ด้วย “ทุกคนทำผมก็ทำ” การตอบรับอย่างมุ่งมั่นจากห้องหนุ่ม หลังจากนั้นพวกเขาก็แวะเวียนเข้าไปนั่งคุยและปรึกษาหารือกับน้ำจืดอยู่เรื่อยๆ

ตัวระยะเวลาเพียง 6 ปี ที่พวกเขาได้เห็นการขับเคลื่อนงานสิ่งแวดล้อมของกลุ่มวันโตดี และรู้จักงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นจากการพูดคุยกับน้ำจืดผ่านงานที่กลุ่มวันโตดีขับเคลื่อนมา และสถานการณ์การคุกคามพลับพลึงธารจากการขุดลอกคลองจากงบประมาณการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อแก้ไขปัญหาหน้าท่วม ที่จำเป็นต้องมีกาขุดลอก คลองทำให้น้ำที่หลากมาระบายได้มากและเร็วขึ้น แต่เยาวชนรู้สึกว่ามันคือข้ออ้างในการบริหารงบประมาณขอหน่วยงาน พวกเขากลับคิดว่ามันเป็นสถานการณ์ปกติที่มักเกิดขึ้นในช่วงฤดูฝน ที่น้ำอาจจะท่วมหนักเพียง 2-3 ซม. แล้วก็ลดลง อีกทั้งการลักลอบขุดพลับพลึงไปขายกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น การรวมกลุ่มชักชวนห้องๆ และเพื่อนๆ ที่เที่ยวเล่นด้วยกัน จนมีสมาชิก 7 คน เริ่มต้นทำกิจกรรมแบบง่ายๆ ที่จะช่วยกันรักษาน้ำในลำคลองให้สะอาดมีคุณภาพที่ดี ด้วยเพราะยังขาดความรู้เรื่องเทคนิค การฟื้นฟูพลับพลึงธาร “หลังบ้านพวกเรามีพลับพลึงเป็นพืชที่หายาก เราจะเริ่มกิจกรรมอย่างไรดี” พวกเขาจึงคิดว่าควรจะเริ่มต้นทำในสิ่งที่ตนถนัด “ถ้าเราไม่รักษาน้ำในคลองให้สะอาด พลับพลึงธารคงอยู่ไม่ได้เช่นกัน” กิจกรรมการเก็บขยะของเยาวชนกลุ่มเล็กๆ ที่ยังไม่มีชื่อเรียกกลุ่มตัวเอง จึงเกิดขึ้นในคลองบางปรูแห่งนี้ อาทิตย์ละ 1 ครั้ง หรือเดือนละครั้งแล้วแต่ความสะดวกของพวกเขา จนในที่สุดสมาชิกก็เพิ่มขึ้นเป็น 10 คน ที่มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย มีทั้งที่ยังศึกษาอยู่และไม่ได้ศึกษาแต่ทำงาน (กรีดยาง รับจ้าง) อยู่ในชุมชน การก่อตั้ง กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู จึงเกิดขึ้นปลายปี พ.ศ. 2553

เรียนรู้...รู้จัก...เพื่อรักษาพลับพลึงธาร

พลับพลึงธาร เป็นพืชน้ำ ดอกสีขาว ขึ้นตามธรรมชาติ เป็นพืชประจำถิ่น พบเฉพาะบริเวณที่มีลำน้ำที่มีความอุดม สมบูรณ์เท่านั้น ซึ่งปัจจุบันหาพบได้ยากแล้ว จะมีให้พบเห็นเฉพาะในเขตจังหวัดระนองตอนล่าง และจังหวัดพังงาตอนบน พืชชนิดนี้สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพน้ำ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด และยังเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนอีกด้วย แต่ขณะนี้พลับพลึงธารกำลังลดจำนวนลงเรื่อยๆ “เมื่อก่อนหาปลากินได้ง่าย หาปลา หาหอย เอาอวนลงไปก็ได้แล้ว ตอนนี้นั้นไม่ได้แล้ว ไม่มีเลยนี่ ต้องไปวางตรงโน้นน้ำลึกและมีปลาเยอะ ตรงนี้ไม่มีเลย” หนึ่งในคำบอกเล่าจากชาวบ้านในชุมชนที่ยังคงพึ่งพิงและอาศัยคลองแห่งนี้แหล่งหากิน ถึงผลกระทบจากการลดจำนวนลงของพลับพลึงธาร และยืนยันถึงสถานการณ์ที่ทรัพยากรอันมีค่าของพวกเขา กำลังจะหมดไป สิ่งเหล่านี้กลายเป็นคำตอบที่ตอกย้ำให้กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู ซึ่งพวกเขา ก็มีวิถีชีวิตอาศัยอยู่ริมคลอง ได้เห็นถึงความสำคัญ และได้ประจักษ์ถึงผลที่กำลังจะเกิดขึ้นกับทรัพยากรในชุมชน

เส้นทางเดินสู่น้ำของชุมชนกลุ่มนี้เริ่มมีมากขึ้น เมื่อช่วงต้นปี พ.ศ. 2554 โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ ได้ติดต่อประสานกับน้ำจืดของห้องๆ เพื่อค้นหา กลุ่มเยาวชนที่ทำงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง น้ำจืดไม่รีรอที่จะแนะนำกลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู เพื่อเปิดโอกาสและหาช่องทางให้เยาวชน ได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะการจัดการดูแล “พลับพลึงธาร” ทรัพยากรที่มีคุณค่าสำหรับชุมชนของพวกเขา อย่างที่เยาวชนได้ฝันไว้ ในเดือนเมษายน 2554 กลุ่มเยาวชนจึงได้มีโอกาสสามารถกลุ่มหนึ่งพูดคุยกันอีกครั้ง เพื่อร่วมทบทวนความฝัน วางแผน เรียนรู้กระบวนการทำงานในการอนุรักษ์พลับพลึงธารของพวกเขาไว้ หลายๆ คน ได้บอกเล่าถึงความมุ่งมั่นและเหตุผลที่อยากเข้ามามีส่วนร่วมกับเพื่อนๆ “อยากขยายพันธุ์ ฟื้นฟู ฟื้นฟู ให้พลับพลึงธารมีมากขึ้น และเห็นคนในชุมชน ร่วมกันอนุรักษ์ไว้ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางธรรมชาติของเด็กๆ คนรุ่นหลัง” ความรู้สึกที่มีเป้าหมายเดียวกันของเยาวชน

“รักษาพลับพลึงธารให้อยู่คู่กับชุมชน” แม้ว่าพวกเขาจะมีองค์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพลับพลึงธารเหล่านี้ยังไม่ดีพอ และยังมีขาดทักษะ เครื่องมือ และกระบวนการในการศึกษาเพื่อให้ความเขาได้รู้จักกับพืชชนิดอย่างแท้จริง

การเริ่มศึกษาวิจัยพลับพลึงธาร โดยทีมวิจัยเยาวชนจึงเกิดขึ้นหลังจากพวกเขาได้เรียนรู้เทคนิค วิธีการ และ ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากพี่ๆ และมีน้ำจครคอยเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในการลงพื้นที่ทำกิจกรรม โดยการวางแผน ศึกษา เริ่มเก็บข้อมูล นับปริมาณ วัดขนาดลำต้น ช่วงเวลาการเติบโต ออกดอก ออกผล ปลูกฟื้นฟู น่องไอต์ น่องนือท น่องหนุ่ม น่องโ้⁵ และน่องเบล⁶ รับหน้าที่หลักในการวางแผนสำรวจ นับจำนวน วัดขนาด เก็บเมล็ดพันธุ์มาเพาะ ทดลองปลูก น่องฝ้าย⁷ ทำหน้าที่จัดบันทึก และสำหรับน่องๆ ตัวเล็กๆ จะช่วยกันวาดรูป ส่วนน้ำจครก็สนับสนุนต้นกล้า พลับพลึงธารที่เคยเพาะไว้ในบ้านให้เยาวชนได้นำไปทดลองปลูก ใน 1 อาทิตย์ เยาวชนจะพากันแวะเวียนลงไปติดตาม การเติบโตและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 1 ครั้ง ในช่วงระยะเวลา 4 เดือน ที่ผ่านมาพวกเขาทำกิจกรรมเหล่านี้อยู่เป็นประจำ เมื่อเข้าฤดูฝน ฝนตกหนัก น้ำได้พัดพาเอาพลับพลึงธาร ของพวกเขาหลุดหายไปตามกระแสน้ำเป็นจำนวนมาก และยังส่งผลให้ปริมาณพลับพลึงธารในธรรมชาติลดน้อยลงไปอีก เมื่อน้ำ ลดเยาวชนจึงไม่ทอดยและละความพยายาม ในยามว่างจากการเรียนและการงานของทุกวัน น่องไอต์ น่องโ้ และน่องนือท จึงช่วยกันเก็บเมล็ดพันธุ์ที่ยังคงเหลืออยู่ในบริเวณลำคลองนำเอามาเพาะใหม่ลงในถาดทราย เก็บรักษาไว้ในโรงเพาะพันธุ์บริเวณทำนาลุงจิด เพื่อให้เมล็ดพันธุ์เหล่านี้แตกยอด แตกใบแล้วจึงนำไปปลูกในลำคลองกันต่อไป และเริ่มวางแผนศึกษาชีววิทยาของพลับพลึงธารขึ้นใหม่ อีกครั้ง

การเรียนรู้ของพวกเขากับน้ำจครไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเท่านั้น การเรียนรู้เครื่องมือและเทคนิคใหม่ๆ ที่จะช่วยพวกเขาศึกษาเรียนรู้พลับพลึงธารเกิดขึ้นอีก เมื่อพี่สมศักดิ์ จากองค์กร IUCN เข้ามาในชุมชนอีกครั้ง เพื่อเข้ามาช่วยบันทึก ตำแหน่งที่พบพลับพลึงธาร การเจริญเติบโตและปริมาณการแพร่กระจายในพื้นที่ โดยใช้ เครื่องบอกพิกัดตำแหน่ง (GPS) ซึ่งได้มีการคำนวณหาพื้นที่การกระจายและความหนาแน่นของพลับพลึงธารในพื้นที่อีกด้วย “หากมันขึ้นอยู่ห่างๆ ก็จะไม่เป็นกอ แต่ถ้ากระจุกตัวอยู่หนาแน่นไม่ไหวก็ใช้เครื่อง GPS จับตำแหน่ง หาพื้นที่ปกคลุม” คำบอกเล่าถึงวิธีการสำรวจพลับพลึงธารที่น่องหนุ่ม และเพื่อนๆ เยาวชนในกลุ่มได้เรียนรู้จากพี่สมศักดิ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเรียบเรียงทำเป็นฐานข้อมูลในแต่ละปี ถึงปริมาณความหนาแน่น และทำดัชนีชี้วัดติดตามการเปลี่ยนแปลงปริมาณของพลับพลึงธาร นอกจากพวกเขาจะได้ร่วมกับชุมชนช่วยพี่สมศักดิ์เก็บข้อมูลแล้ว เยาวชนยังได้เรียนรู้และฝึกเทคนิคการใช้เครื่องมือ GPS จากพี่สมศักดิ์อีกด้วย

การตั้งใจศึกษาและวิจัยแม้จะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ที่เยาวชนได้เริ่มดำเนินการมา วันนี้การรู้จักพืชน้ำหายา และเป็น พืชประจำถิ่นในคลองบางปรู่นี้มากขึ้น เยาวชนรู้ว่า พลับพลึงธาร ที่เจริญเติบโตและแพร่กระจายพันธุ์อยู่ในคลอง บริเวณชุมชนของพวกเขา มีดอกสีขาว แต่มีก้านดอก 2 สี คือ ก้านดอกสีแดง และก้านดอกสีเขียว ถึงแม้จะเป็นชนิดพันธุ์เดียวกัน แต่ก็เจริญเติบโตในบริเวณที่มีปัจจัยสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน กระแสน้ำต่างกัน เมล็ดของพลับพลึงธารจะสุ ในช่วงเดือนธันวาคม อีก ทั้งการปลูกเพื่อขยายพันธุ์ในลำคลองในปีต่อไป พวกเขอาจจะต้องขยับเวลาการปลูกให้อยู่ ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เพื่อให้ต้นกล้าที่ปลูกใหม่เติบโตยึดเกาะกับพื้นที่ท้องคลองได้ทันก่อนที่ฤดูน้ำหลาก จะมาเยือนอีกครั้ง แม้ความรู้ความเข้าใจ องค์ความรู้เรื่องพลับพลึงธารของเยาวชนกำลังก่อกำเนิดขึ้นจากการลงมือ ปฏิบัติและทดลองให้เห็นจริง แต่พวกเขายังคงต้องเรียนรู้และศึกษาวิจัยกันต่อไปเพื่อหาเทคนิควิธีการปลูกให้พลับพลึง ธารสามารถแพร่กระจายพันธุ์ได้มากขึ้น และนำองค์ความรู้ที่พวกเขาได้เรียนรู้ ไปบอกเล่าสู่เด็ก ๆ และชาวบ้านในชุมชน ได้เข้าใจเช่นพวกเขาด้วย เพื่อจะได้ร่วมกันอนุรักษ์ให้พลับพลึงธารไม่ให้หายไปจากคลองบางปรูแห่งนี้

5 นายภานุวัฒน์ บำรุงสวัสดิ์ สมาชิก กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู

6 นายบัณฑิต จินตดิษฐ์ สมาชิก กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู

7 นางสาวศิริวรรณ จินตดิษฐ์ เหมัญญิก กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู

8 นายสมศักดิ์ เจ้าหน้าที่ องค์กร IUCN

และเมื่อชุมชนยังไม่มียุทธศาสตร์ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรพีชน้ำ “พลับพลึงธาร” เหล่านี้ จึงทำให้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย อีกทั้งการขยายพันธุ์ที่ค่อนข้างช้า ทำให้พีชน้ำชนิดนี้ลดน้อยลงและกำลังจะหมดไปจากพื้นที่ ดังนั้นการดำเนิน กิจกรรมการฟื้นฟูและศึกษาถึงชีววิทยาของพลับพลึงธารให้รู้แจ้งของกลุ่มเยาวชน จึงถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งหนทางที่จะทำให้ชาวบ้านริมคลองบางปรูได้เห็นความสำคัญและรู้จักพีชน้ำชนิดนี้มากขึ้น หันกลับมามีส่วนร่วมในการดูแลรักษามันไว้ให้เป็น เอกลักษณ์ของพื้นที่ต่อไป

เริ่มก้าวอย่าง...ผ่านขวากหนาม...เพื่อเป้าหมาย

ตลาดนัดค้าขายมังคุด ที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณบ้านของผู้ใหญ่บ้าน กลายเป็นสถานที่สำหรับให้น้องหนุ่มและเพื่อนๆ ในกลุ่ม ได้มาประชุม แบ่งหน้าที่ วางแผน และเตรียมงานสำหรับทำกิจกรรมกัน นำจ้กรมก็จะปล่อยให้หนุ่มได้บริหารจัดการกับเพื่อนๆ มีการแบ่งงานกันจัดการ และเผ้าสังเกตอยู่ห่างๆ บางครั้งหากเยาวชนไม่สามารถดำเนินการต่อได้ หรือเกิดปัญหาที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ พวกเขาก็จะหันไปถามนำจ้กรม เพราะหลายคนยังกล้าๆ กลัวๆ ที่จะตัดสินใจดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่พวกเขา รู้สึกว่ายังขาดประสบการณ์ หรือเมื่อไม่รู้ว่าพวกเขาจะก้าวเดินกันอย่างไร ถึงแม้เยาวชนทุกคนจะมีใจอยากที่จะขับเคลื่อนงาน แต่ด้วยขาดกระบวนการจัดการทั้งความคิดในการทำงานและการทำงานเป็นกลุ่ม เยาวชนจึงมักได้รับการแนะนำจากนำจ้กรมให้มีการแบ่งงานรับผิดชอบกันและช่วยสนับสนุนเยาวชนด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากสิ่งที่พวกเขาอยากรู้ หลายครั้งเมื่อเยาวชนได้รับคำแนะนำจากนำจ้กรมแต่ยังไม่เกิดความเข้าใจ นำจ้กรมก็จะลงมือปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้เห็น

การนัดเจอกันตอนเย็นๆ ในวันเสาร์และอาทิตย์ เพื่อพูดคุยบอกเล่ากิจกรรมที่หลายคนได้ลงไปทำ เช่น น้องไอ้ต ที่ได้ลงไปเก็บเมล็ดพันธุ์มา ก็จะมาเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง และพูดคุยถึงสิ่งที่จะทำต่อไป หรือการออกไปเรียนรู้ภายนอกที่น้องหนุ่มได้ไปเรียนรู้มาก็จะถูกนำมาบอกเล่าให้เยาวชนฟังถึงสิ่งที่ได้ทำและเรียนรู้ การพูดคุยถึงงานที่จะทำต่อไปในแต่ละครั้ง สมาชิกในกลุ่มทุกคน จะได้ร่วมเสนอความคิดเห็นของตนเองผ่านการเขียนใส่เศษกระดาษมาก่อนล่วงหน้า แล้วนำความคิดเห็นมาจัดกลุ่มงาน คัดเลือกสิ่งที่จะทำ ด้วยคะแนนเสียง เมื่อเจอปัญหา น้องๆ หลายคนติดภารกิจทำรายงานและกิจกรรมกับโรงเรียนในช่วงวันหยุด จึงปรับเปลี่ยนมาเจอกันตอนเย็นหลังเลิกเรียน 1 เดือนเจอกัน 2 ครั้ง มี น้องหนุ่ม น้องไอ้ต และน้องไอ้ เป็นแกนนำสำคัญที่จะชวนกันพูดคุย นอกจากนี้เมื่อน้องหนุ่ม และน้องฝ้าย แกนนำหลัก เริ่มต้องออกไปเรียนรู้ภายนอกกับนำจ้กรมในวงประชุมเครือข่ายต่างๆ และเพื่อนต่างกลุ่ม เพื่อนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาถ่ายทอดบอกเล่าและพัฒนาระบวนการทำงานภายในกลุ่ม การแบ่งบทบาทหน้าที่ของแกนนำในกลุ่มเพื่อจะดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไป น้องไอ้ตรับอาสาที่จะเข้ามารับผิดชอบดูแลกิจกรรมในคลอง ด้วยยังไม่พร้อมที่จะออกไปเรียนรู้กับคนอื่น ๆ น้องฝ้าย ทำหน้าที่หลักเป็นเหรียญญึกให้กับกลุ่ม และน้องหนุ่มก็ยังคงทำหน้าที่แกนนำหลักที่จะนำทีมขับเคลื่อนกิจกรรมทั้งหมดของกลุ่ม

นำจ้กรมพาน้องหนุ่มออกเดินทางเข้าร่วมประชุมในหมู่บ้าน พาน้องหนุ่มใช้สื่อวิทยุ เพื่อให้แกนนำหลักคนนี้ได้รู้จักชุมชนของตนเอง เห็นแนวคิดของผู้นำชุมชน และเรียนรู้วิธีการที่จะทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารงานที่พวกเขา กำลังทำ และสร้างแนวร่วมกับชาวบ้านในชุมชนที่มีความแตกต่างทางความคิด แต่มีจุดหมายเดียวกัน เพื่อพวกเขาสามารถดำเนินไปให้ถึงเป้าหมายได้

เมื่องานลุล่วงกระทั่งมาถึงอีกครั้ง นำจ้กรมเข้ามาเชิญชวนเยาวชนร่วมจัดเวทีนำเสนอผลงานของเยาวชนให้ผู้ใหญ่ บางส่วนได้รับการขับเคลื่อนงานของพวกเขา “บ้านเราก็มีนะ เด็กๆ ทำงานแบบนี้” ทุกคนเห็นด้วย นำจ้กรมช่วยแบ่งหน้าที่และแบ่งเวลากิจกรรม และให้แต่ละคนไปหาข้อมูล น้องไอ้ต น้องน้อท และน้องหนุ่มอยู่ฝ่ายจัดเวที น้องฝ้ายทำ

หน้าพิธีกรคู่กับหน้าจอร์ นื่องนิว⁹ ไม่ค่อยกล้าพูดแต่มีความถนัดในเรื่องการวาดรูปและเขียนหนังสือ จึงได้รับบทบาทหน้าที่ช่วยวาดภาพฉากเวที สมาชิกบางคนวาดภาพไม่เก่งก็จะช่วยทาสี การรวมพล ณ บ้านหน้าจอร์ เพื่อเตรียมงาน หน้าจอร์ทำหน้าที่หาอุปกรณ์ เด็กๆ ในกลุ่มร่วมลงแรง และใช้โรงอาหารโล่งๆ ของศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน ที่อยู่ใกล้เวทีกลางของงานถูกใช้เป็นพื้นที่แสดงผลงาน การจัดแสดงนิทรรศการของกลุ่มเยาวชนนริศคลองบางปรูร่วมกับกลุ่มวันโตตี้จึงเกิดขึ้นเพื่อแนะนำกลุ่ม บอกเล่าถึงสิ่งที่พวกเขาทำ ผ่านการฉายหนังสั้นทั้งพลังปลื้มใจ ลูกครู อันดามัน เป็นต้น นอกจากนี้ฝ่ายยังได้ออกไปพูดบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการปลูก การอนุรักษ์ การดูแลพลังปลื้มใจ การจัดกิจกรรมในครั้งนี้เทศบาลตำบลกะเปอร์ได้ร่วมสนับสนุนลำโพง ไฟฟ้า และสถานที่ ผลจากการจัดแสดงนิทรรศการในครั้งนี้มีคนในชุมชนหลายคนสนใจ แต่ไม่ถึงกับมากมาย ด้วยเป็นครั้งแรกของพวกเขาที่นำเสนอผลงานสู่สาธารณะ แต่อย่างน้อยก็ได้ส่งผลให้เทศบาลยืนยันที่จะสนับสนุนการแสดงผลงานของกลุ่มต่อไปในปีหน้า ซึ่งอาจจะให้พวกเขาได้พื้นที่หน้างาน หรือขึ้นร่วมเวทีกลางนำเสนองานกันต่อไป หลายคนได้รู้ว่า พวกเขามีตัวตน เยาวชนหลายคนมีความรู้สึกดีใจที่ได้ทำให้คนในอำเภอหรือมาจากภายนอกเขาได้รับรู้ รู้จักเยาวชนและทรัพยากรในชุมชนมากขึ้น

นอกจากนี้ห้องหนุ่ม และเพื่อนๆ จึงปรึกษาน้ำจอร์ขอใช้กิจกรรมสองล้อประจำปี 8 เป็นเรื่องเกี่ยวกับพลังปลื้มใจซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของกลุ่มวันโตตี้ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กๆ ในพื้นที่ได้ร่วมเรียนรู้เรื่องพลังปลื้มใจ เมื่อน้ำจอร์ก็เห็นชอบด้วยและต้องการให้เยาวชนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการทำงานไปด้วย สองล้อประจำปี 8 “กล้วยไม้คืนป่าพลังปลื้มใจคืนคลอง” จึงถูกจัดขึ้นในเดือนพฤษภาคม 2554 ที่จะพาเด็กๆ ไปปลูกกล้วยไม้ตามริมคลองที่ขอรับบริจาคตามบ้าน มีเด็กๆ จากโรงเรียนบ้านบางหิน โรงเรียนบ้านสำนัก โรงเรียนบ้านต่าน และเยาวชนที่สนใจสมัครมาเอง โดยทราบข่าวจากเพื่อนๆ การประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุ อสมท. จังหวัดระนอง “รายการอสมท.เพื่อชุมชน” ของกลุ่มเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมมากมาย การเตรียมงานช่วยกันเขียนป้ายผ้าณรงค์ ป้ายกระดาษ ทำชุดแฟนตาซี นำกระดาษลังมาตัดระบายสี ทำหมวก ทำธง แต่งชุดแฟนซี มีน้องๆ จากชุมชนจิตอาสา กะเปอร์วิทยามาช่วยแต่งหน้า เป็นพี่เลี้ยงให้กับเด็กๆ ในวันงาน มีการแบ่งกลุ่มตามความถนัดทำกิจกรรมเล่นเกม เข้าฐานเรียนรู้ เกี่ยวกับปลา วัด ชุมชน วิถีชีวิตคณิศรคลอง ห้องหนุ่มรับบทบาทเป็นพี่เลี้ยงและควบคุมเวลา ผู้ใหญ่บ้านและปราชญ์ชุมชนมาช่วยเป็นวิทยากรบรรยายในฐานการเรียนรู้ชุมชน ผู้ปกครองของเยาวชนมาช่วยจัดเตรียมสถานที่ โดยมีผู้เข้าร่วมประมาณ 120-130 คน มูลนิธิศุภนิมิตสนับสนุนทุนในการทำกิจกรรมและอาหารในระหว่างทำกิจกรรม กิจกรรมหลักๆ ช่วงเช้าเป็นการเดินรถณรงค์ ทำกิจกรรมฐานเรียนรู้บริเวณวัดพุทธธาราราม และตอนบ่ายจะร่วมกันปลูกพลังปลื้มใจและกล้วยไม้ ทำให้เด็กๆ ในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรของตัวเอง และร่วมกันเรียนรู้วิธีการรักษาพลังปลื้มใจ พี่ชระจำถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่และแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำในชุมชน “ต้นอะไร ต้นพลังปลื้มใจ จะเอาไปปลูก” น้องฝ่ายแนะนำให้คนต่างถิ่นและเด็กๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้จัก และกำลังจะนำไปปลูกภายในลำคลองบางปรู พร้อมทั้งอธิบายถึง “หัวพลังปลื้มใจคล้ายหัวหอมใหญ่ ลักษณะเป็นแบบนี้ แต่กินไม่ได้” กิจกรรมในครั้งนี้นอกจากเด็กๆ ในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงจะได้ร่วมกันปลูกพลังปลื้มใจแล้ว เด็กๆ ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตพอเพียงของบรรพบุรุษ ที่มีมาแต่ก่อนเก๋ารวมถึงวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติริมคลอง โดยน้ำจอร์ ผู้ใหญ่บ้าน และอาจารย์สามารถ ทำหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้กับเด็กๆ “เมื่อก่อนชุมชนดั้งเดิมของเรา เราอาศัยฝั่งคลองเป็นถิ่นที่อยู่อาศัย” และในระหว่างทำกิจกรรมเยาวชนในกลุ่มยังได้อธิบายคุณประโยชน์ของพลังปลื้มใจให้เด็กๆ ที่มาร่วมกิจกรรมฟังอีกด้วย “พลังปลื้มใจสามารถวัดระดับน้ำว่าสะอาดไหม เพราะพลังปลื้มใจขึ้นในน้ำสะอาด น้ำไม่เน่าไม่เสีย” เสียงอธิบายจากน้องนิว ซึ่งปัจจุบันพลังปลื้มใจในคลองบางปรูมิให้พบเห็นเพียงเล็กน้อยต่างจากเมื่อก่อน การปลูกพลังปลื้มใจสู่คลองบางปรู จึงเป็นกุศโลบายที่กลุ่มเยาวชนและน้ำจอร์ใช้ในการรักษาและดูแลธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง เพราะถ้ารักษาพื้นที่ที่หายากชนิดนี้ไว้ได้ ทุกอย่างที่อยู่ชุมชนก็จะช่วยกันดูแลได้ไม่ยาก รวมทั้งการทำกิจกรรมครั้งนี้ได้ ปลูกฝังความรักและความห่วงใยในวิถีชีวิตให้กับคนรุ่นใหม่ โดยหวังว่าวันข้างหน้าพวกเขาจะร่วมกันดูแลความงามเหล่านี้ให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

กิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มเยาวชนได้ร่วมทำกันมาแม้เพียงระยะเวลา 1 ปี ห้องหนุ่มได้เรียนรู้ถึงการทำสิ่งดีๆ มีคนเริ่มรู้จัก ยอมรับ หลายคนที่มีมองพวกเขาผิดๆ ก็หันกลับมาชื่นชม จากการเป็นกลุ่มเฝ้าระวังของตำรวจ แต่ขณะนี้ทั้งพี่

9 เด็กหญิงกนกวรรณ ทองคอนแป้น

ตำรวจและทหารก็พร้อมที่กลายเป็นแนวร่วมสนับสนุนความร่วมมือให้กับเยาวชนในสิ่งที่จะสนับสนุนได้ เช่น รถ และ คำแนะนำปรึกษา เป็นต้น สิ่งที่เราทำได้ช่วยเปลี่ยนภาพลักษณ์ของพวกเขาเองให้ดูดีขึ้น “จากกลุ่มเด็กที่เป็นที่หมายหัวของตำรวจ ตำรวจคอยที่จะจับกุมพวกเรา เมื่อรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ ไม่ได้สนใจจะไปทำกิจกรรมต่อไป พอมี กิจกรรม 2 ล้อ ปี 8 ได้ทำหนังสือเชิญผู้กำกับมาร่วม เราก็ได้พิสูจน์ จากเด็กเกเร เคยผิดพลาด สามารถรวมตัวทำสิ่งดีๆ ได้ คนในชุมชนเองก็คิดว่า พวกนี้ไม่มีทางรวมกลุ่มทำสิ่งดีได้หรอก ไม่มีทาง” กิจกรรมได้พิสูจน์ให้คนเหล่านั้นได้เห็นถึง สิ่งดีๆ ที่กำลังเกิดขึ้นจากเยาวชนกลุ่มนี้ และลบคำสบประมาทที่มีต่อพวกเขาได้ “เพียงทำให้เขาเห็น เวลาจะเป็นเครื่อง พิสูจน์ ‘ไม่ต้องพูดให้เขาฟัง’” น้องหนุ่มบอกเล่าถึงความมุ่งมั่นที่จะพาเพื่อนๆ ทำกิจกรรมไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม

“การอนุรักษ์และฟื้นฟูพลับพลึงธาร โดยการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งศึกษา ธรรมชาติของชุมชน”

ผู้ใหญ่ใจดี...บ่มเพาะเมล็ดพันธุ์...กลายเป็นต้นกล้า

“วันนี้ถ้าผมสามารถเปลี่ยนแปลงเด็กสักคนให้ขึ้นมาทำงานสิ่งแวดล้อมได้ เพียงแค่นี้ก็พอสำหรับผม”

การทำกิจกรรมและการเติบโตของกลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรูที่ผ่านมา เกิดขึ้นได้ด้วยการสนับสนุนให้เกิด กิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้และการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นจากพี่เลี้ยงในพื้นที่ ซึ่งมีความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรที่กำลังถูกคุกคามจากการพัฒนาของคน ด้วยอยากเห็นเยาวชนดูแลทรัพยากรในชุมชนของตนเองและเปิด โอกาสให้เยาวชนได้ทำกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม การคอยทำหน้าที่ให้คำแนะนำ เป็นต้นแบบในการปฏิบัติ และลงมือ ปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานและเห็นจริงจากการได้ลงมือปฏิบัติเอง มิใช่การสั่งให้ปฏิบัติตาม ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะการคิด การทำงานของตัวเองโดยไม่รู้ตัว เป็นกำลังใจยามเยาวชนท้อแท้ ช่วย กระตุ้นและสร้างพลังในการขับเคลื่อนงาน รวมทั้งการนำทักษะความรู้ที่พี่เลี้ยงมีมาถ่ายทอดสู่เยาวชนในการสื่อสารงาน ต่อสาธารณะ เช่น จัดหมายข่าว วิทยุ สารคดี และงานศิลปะ เป็นต้น และการเปิดโอกาสและคอยผลักดันให้แกนนำหลัก ได้เรียนรู้จากภายนอก ทั้งการนำเยาวชนไปร่วมเวทีแลกเปลี่ยนของเครือข่ายต้นกล้าในป่าใหญ่ หรือแม้แต่การเข้าร่วม เวทีเชิงนโยบายในการต่อสู้เพื่อรักษาพลับพลึงธารของ IUCN เพื่อสร้างความกล้าแสดงออกในทางสร้างสรรค์และทำให้ เยาวชนได้รู้จักสังคมภายนอกนั้น เมื่อแกนนำที่กิจกรรมอยู่แต่ในชุมชน ได้ออกมาเห็นโลกภายนอก พบเห็น กระบวนการทำงานของเพื่อนๆ ต่างกลุ่ม ได้เข้าร่วมเวทีต่างๆ กับเพื่อนๆ มากขึ้น เริ่มได้เห็นว่า การแสดงออกบางอย่าง ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวแต่เป็นสิ่งที่น่าภูมิใจเสียด้วยซ้ำ น้องหนุ่มจึงเริ่มกลับมาเป็นแกนนำ เพราะการไปทำงาน ร่วมกับเพื่อนๆ กลุ่ม อื่น เป็นการฝึกฝนทักษะไปในตัว ส่งผลให้น้องหนุ่มได้พัฒนาศักยภาพ ความเป็นผู้นำก็มีเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ด้วยความไว้วางใจของผู้ปกครองที่เห็นลูกหลานออกไปทำกิจกรรมกับน้ำจืด และเห็นว่าการเข้า มาร่วมทำกิจกรรมของลูกหลานเป็นสิ่งที่ดี เยาวชนได้ทำในสิ่งที่สนุกและได้เรียนรู้ เกิดการยอมรับจากผู้ปกครองในสิ่งที่ ลูกหลานตัวเองทำอยู่ จึงสนับสนุนให้เยาวชนออกไปมีประสบการณ์นอกบ้าน และยังมี การหนุนเสริมของชาวบ้านใน ชุมชนในเรื่องงบประมาณถึงแม้จะน้อยนิด การสนับสนุนงบประมาณจากอบต. อาจจะยังไม่เกิดขึ้นด้วยเพราะการ สนับสนุนดังกล่าวผู้ใหญ่คิดว่าอาจจะส่งผลกระทบต่อฐานเสียงทางการเมือง แต่ก็ยังเข้ามาให้กำลังใจและคอยรับส่ง เยาวชนเมื่อต้องใช้รถในการขนอุปกรณ์ ผู้ปกครองเองคอยลงแรงสนับสนุนเมื่อพวกเขามีกิจกรรมใหญ่ๆ การสนับสนุน เงินบางส่วนให้สำหรับซื้ออาหาร 100-200 บาท ระหว่างที่เยาวชนลงทำกิจกรรมเก็บข้อมูล ที่เป็นเสมือนเสียงตอบรับในสิ่ง ที่เยาวชนกำลังทำ และเป็นแรงสนับสนุนให้เยาวชนกล้าที่จะขับเคลื่อนงานและมีแนวร่วมในการทำงานมากขึ้น

การปลูกฝังให้รักและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่น และภาคภูมิใจกับความเป็นชุมชนของพี่เลี้ยงในพื้นที่ที่ร่วม เดินไปกับกลุ่มเยาวชน อีกทั้งการยอมรับและร่วมสนับสนุนจากผู้ปกครองและชาวบ้านในชุมชนบางส่วน ที่ต้องการให้ ลูกหลานของตัวเองเป็นเด็กดี ไม่มีวสันต์ เกเร ได้กลายเป็นปุ๋ยและน้ำชั้นดี ที่ช่วยทำให้เมล็ดพันธุ์ที่เพาะอยู่กำลังแตกยอด ออกไป กลายเป็นต้นกล้า ต้นเล็กๆ และพร้อมที่จะเติบโตเป็นกล้าต้นใหญ่ต่อไปด้วย “หัวใจของนักอนุรักษ์”

หนึ่งปี...แตกยอดออกไป...สู่การเติบโต

ด้วยพื้นที่ทรัพยากรที่คาบเกี่ยว 3 หมู่บ้าน มีผู้นำชุมชนบางคนคิดไปไกล คิดในเรื่องการท่องเที่ยว แต่กลุ่มนี้ต้องเยาวชนยังคงยึดหลักและยืนบนเป้าหมาย แล้วพูดคำว่า “ฟื้นฟู” เท่านั้น แต่กิจกรรมบางอย่างต้องเกิดขึ้น เช่น กลุ่มนี้ต้องทำสื่อ ทำจดหมายข่าว ซึ่งต้องมาเรียนรู้กับนั้จกร กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งสมาชิกที่เข้าร่วมมีเพิ่มมากขึ้น เยาวชนหลายคนมีกระบวนการคิดที่เป็นระบบในการทำงานมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็น จากการฝึกฝนผ่านการสรุปรงานที่ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของตนเองมากขึ้นอยู่กับแต่ละคนที่จะคิดได้ เมื่อน้องหนุ่มเริ่มรู้จักตัวเอง มีส่วนรับผิดชอบตัวเอง ช่วยงานในสถานศึกษาของตัวเอง (กศน.) จากที่เขาเคยอยู่ในระดับเดียวกับเพื่อนๆ กลายเป็นระดับแนวหน้า ด้วย ประสบการณ์และการเรียนรู้สร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น ทุกเวทีที่เขาเข้าร่วมงานเขาทำด้วยใจ โดยนั้จกรไม่ได้สั่ง แต่เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจ การขับเคลื่อนเกิดขึ้นโดยพลังของตัวเอง น้องหนุ่มได้ฝึกฝนการนำเสนองาน แม้ตอนแรกๆ จะกล้าๆ กลัวๆ แต่เมื่อได้พูดหลายครั้ง ได้ฝึกหลายครั้ง ก็เริ่มดีขึ้น และกลายเป็นต้นแบบให้ผู้ใหญ่หน่วยกัภัยที่น้องหนุ่มได้เข้าไปช่วยงานหลายคนเอาเป็นแบบอย่าง อีกทั้งรุ่นน้องหลายคนเอาเป็นแบบอย่าง เช่น น้องฝ้าย

เมื่อแกนนำที่ทากิจกรรมอยู่แต่ในชุมชน ได้ออกมาเห็นโลกภายนอก พบเห็นกระบวนการทำงานของเพื่อนๆ ต่างกลุ่ม ได้เข้าร่วมเวทีต่างๆ กับเพื่อนๆ มากขึ้น เริ่มรู้สึว่าการแสดงออกบางอย่างไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวแต่เป็นสิ่งที่น่าภูมิใจ เสียด้วยซ้ำ หนุ่ม จึงเริ่มกลับมาทำ การไปทำงานร่วมกับเพื่อนๆ กลุ่มอื่นๆ ส่งผลให้ศักยภาพของแกนนำมีเพิ่มมากขึ้น เป็นการฝึกฝนไปในตัว นั้จกรจึงมองว่า เยาวชนกลุ่มนี้กำลังแตกใบเป็นกล้าใหม่ และควรที่จะทังให้เยาวชนทากิจกรรมเพียงลำพัง

กระบวนการจัดกิจกรรมภายในกลุ่มในวันนี้ ถึงแม้เยาวชนและนั้จกร รู้สึกว่า ได้พัฒนาขึ้นและอยู่ในระดับกลาง เพราะด้วยมีแกนนำที่เข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ อย่างน้องหนุ่มเพียงคนเดียว ถึงแม้ น้องไ้ต จะขอเป็นแกนหลักที่ทากิจกรรมในพื้นที่ แต่เขายังขาดความเชื่อมั่นในการขับเคลื่อน ถ้าจะลงมือนั้จกรต้องร่วมลงทำงานด้วยถึงจะเคลื่อนงานได้ บางครั้งน้องหนุ่มและน้องไ้ตจะเป็นคนนำทีมและแบ่งบทบาทหน้าที่ให้เพื่อนๆ แต่เมื่อเจอปัญหาน้องหนุ่มจะต้องเข้ามารับผิดชอบทั้งหมด คนอื่นยังกล้าๆ กลัวๆ “แต่ถามว่าถ้าพวกเขาว่างเขาก็ลง บางอย่างเขาอาจจะเดินไม่ถูก ไม่กล้าตัดสินใจ ด้วยมัน คือ เรื่องใหม่สำหรับพวกเขา เรียกมาประชุมมาร่วม ให้ทำอะไรบอก แต่เขาไม่ยอมคิดอะไรเลย” คำบอกเล่าของนั้จกร การตัดสินใจต่างๆ ในการขับเคลื่อนงานภายในกลุ่มส่วนใหญ่เลยกลายเป็นภาระของน้องหนุ่มที่จะเป็นแกนนำหลักในการรับผิดชอบและนำทีม

ปัญหาเล็กๆ มากมายแม้จะเกิด ทังการไม่ตรงต่อเวลาของสมาชิก ความไม่พร้อมในการร่วมทากิจกรรม มักถูกแก้ปัญหาด้วยกระบวนการคิดของเยาวชนเองแบบง่ายๆ ตามแบบของพวกเขา ใครพร้อมก็ทำกันไปก่อน หากเกิดขึ้นหลายครั้ง ก็จะมานั่งคุยถึงเหตุผลที่ไม่เข้าร่วม นั่นคือ การพยายามจัดการกันเองภายในกลุ่มเพื่อหาทางออกสู่การทำงานต่อไป “ปัญหาอุปสรรคการทำงานของเด็กๆ คือ ขาดพี่เลี้ยงที่เข้มแข็งที่มีองค์ความรู้ทางวิชาการที่จะให้เขาจัดการองค์ความรู้ของตัวเอง หรือยังไม่เพียงพอสำหรับพี่เลี้ยงเพียงคนเดียวอย่างนั้จกรที่มีเฉพาะเรื่องการต่อสู้และแรงบันดาลใจที่จะทำงาน” มุมมองของนั้จกรต่อปัญหาการทำงานของเยาวชน การสร้างกระบวนการให้เยาวชนได้ประเมินผลกระบวนการทำงานมีข้อบกพร่องในการทำงานอย่างไร ถอดบทเรียนการทำงานร่วมกับกลุ่มอื่น ทำให้เห็นสิ่งที่เยาวชนยังขาดอยู่เป็นสิ่งที่สำคัญ

ปัจจัยที่จะมีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จในกลุ่ม นอกเหนือจากองค์ความรู้ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ต้องใช้ระบบประสานในสนับสนุนกิจกรรม ด้วยกิจกรรมที่ขยายขึ้นมากกว่าพลังพลิงธาร อาทิเช่น ปลาในหน้าแล้ง ฝ่ายชะลอน้ำเมื่อเยาวชนเข้าไป ศึกษาทรัพยากรของพวกเขามากขึ้น ทำให้พวกเขาได้เห็นถึงความเชื่อมโยงของระบบนิเวศทั้งพืช สัตว์ และกิจกรรมอื่นที่จะหนุนเสริมให้ฝนของพวกเขาเกิดขึ้นได้ นั่นคือ อุปกรณ์ในการทากิจกรรม จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญของพวกเขา รวมถึงเทคนิคความรู้ต่างๆ ที่ยังต้องการการเสริมทักษะ และสิ่งที่นั้จกรยังเป็นห่วงและต้องคอยเป็นพี่เลี้ยงให้กับน้องๆ ต่อไป เพราะถึงแม้พวกเขาจะเป็นพนักงาน แต่ยังคงขาดทักษะการเป็นนักคิดในการขยายฐาน หรือขับเคลื่อนงานในระดับบน ถึงแม้กลุ่มเยาวชนจะมีใจเต็มร้อย และเป้าหมายที่ชัดเจน

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรุ:

ในการค้นหาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดค่ายและการจัดเวทีเรียนรู้กันของเยาวชนรักษ์คลองบางปรุ

- การสนับสนุนและผลักดันของพี่เลี้ยงในพื้นที่ที่คอยให้การสนับสนุนการทำงานของของกลุ่มเยาวชน ทั้งการพัฒนาทักษะ การกระตุ้นให้เกิดการคิดเอง ปฏิบัติเอง และเห็นเอง เมื่อเยาวชนท้อแท้ ก็คอยให้กำลังใจและให้คำแนะนำในการก้าวเดินไปเพื่อทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน อีกทั้งการผลักดันให้เกิดการยอมรับจากชุมชน โดยการชักนำเยาวชนเข้าไปร่วมช่วยเหลืองานของหน่วยงานต่างๆ โรงเรียน หรือแม้แต่งานชุมชนเองก็ตาม

- การสร้างโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ภายในกลุ่มของเยาวชนเอง จากการถ่ายทอดประสบการณ์ บอกเล่าเรื่องราวความรู้สึก ที่เยาวชนแต่ละคนได้ลงมือทำ เป็นแรงกระตุ้นความรู้สึกภาคภูมิใจในสิ่งที่เยาวชนกำลังทำอยู่ อีกทั้งการถ่ายทอดบอกเล่าถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากภายนอกสู่เพื่อนๆ ที่ไม่มีโอกาสได้ออกไปเรียนรู้ภายนอก ได้เรียนรู้ รับรู้ และพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

- การสนับสนุน หนุนเสริมทักษะ และพัฒนาศักยภาพจากองค์กรภายนอกชุมชน อย่างศูนย์ฝึมือกรมวนศาสตร์ ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) และองค์กร IUCN ที่เข้ามาจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งเรื่องทรัพยากร และเทคนิคเครื่องมือในการเรียนรู้

การทำกิจกรรมของพวกเขา ณ ตอนนี้เป็นแค่เริ่มต้น และไม่ส่งผลให้เห็นผลการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและตัวเยาวชนมากนัก ถึงแม้จะมีสมาชิกเยาวชนที่มารวมกลุ่มกับพวกเขาทำงานด้วยกันจะมีมากขึ้น และด้วยกลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรุยังมีจุดอ่อน คือ แกนนำอีกหลายคนขาดภาวะผู้นำ ขาดความกล้า ขาดทักษะกระบวนการคิดงาน ขาดทักษะการประเมินและวิเคราะห์ ดังนั้น การแตกยอด ออกใบของเมล็ดพันธุ์นี้ เพื่อเติบโตเป็นต้นกล้าที่แข็งแรง พวกเขา ยังคงต้องการการหนุนเสริมทักษะจากพี่เลี้ยงองค์กรภายนอกมี แต่พี่เลี้ยงในพื้นที่อย่างนำจักษ์ไม่สามารถช่วยพัฒนาพวกเขาได้

“สมาชิกคนอื่นๆ ก็ทำกิจกรรม และอยากที่จะนำ แต่ต้องมีเพื่อนๆ อย่างหนุ่ม หรือนำจักษ์ทำไปกับพวกเขาด้วย หลายคนอยากทำแต่ไม่แสดงตัว การวางแผนกระบวนการทำงานต้องใช้เวลา ด้วยพื้นฐานระบบความคิด และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากเดิม เคยตื่นเช้ามาก็นั่งดูปลา กัด ออกไปทำสวน อาจจะต้องใช้เวลาให้เยาวชนได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลง และจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงคอยบ่มเพาะให้เมล็ดพันธุ์เหล่านั้นงอกงามเป็นต้นกล้าที่แข็งแรงและสวยงามต่อไป”

การเปลี่ยนแปลง...ต้นกล้าแห่งคลองบางปรุ

นายประเสริฐ ทองสุข หรือ “หนุ่ม” อายุ 25 ปี กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษานอกโรงเรียน อาชีพทำสวนยางพารา

เด็กหนุ่มเกรง ไม่สนใจการเรียน ชอบเที่ยวเตร่ ชอบเที่ยวไปตามที่ต่างๆ ใช้ชีวิตนอกบ้าน ออกจากบ้านตั้งแต่อายุ 16 ปี แต่ได้มีโอกาสหันกลับมาคิดทบทวน “มันไม่ได้อะไร ไม่เหลืออะไร ยิ่งอยู่ยิ่งลำบาก อยู่บ้านยังงังไม่อดข้าว” จึงตัดสินใจกลับมาอยู่บ้าน แต่ก็ยังมีได้ช่วยเหลืองานของครอบครัวเหมือนเดิม ยังใช้ชีวิตเที่ยวเตร่ไปกับเพื่อนๆ ที่มีพฤติกรรมเดียวกัน กินเหล้าเมายา จึงทำให้หนุ่มเคยโดนตำรวจจับกุม ส่งผลให้เริ่มหยุดพฤติกรรมที่ไม่ดี เมื่อได้มาเจอหน้าจักษ์ได้เห็นความพยายามและผลงานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อีกทั้งด้วยสายเลือดนักอนุรักษ์ที่มีอยู่ในตัว หนุ่ม เห็นพ่อรับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการมาตั้งแต่เด็ก และได้มีโอกาสตามพ่อไปทำงาน “จัดค่ายกับเด็ก” จึงจัดประกายให้หนุ่มอยากเข้าไปทำหน้าที่แบบนั้นบ้าง

หนุ่ม กลายเป็นแกนนำหลักของเพื่อนๆ ในกลุ่มเยาวชนรักษาคอลงบางปรู ด้วยหนุ่มเป็นคนกล้าพูด กล้าที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนมากกว่าเพื่อนๆ คนอื่นในกลุ่ม บทบาทหน้าที่หลักๆ ของหนุ่ม ในกลุ่มเยาวชน คือ การเป็นประธานกลุ่ม และเป็นแกนนำหลักที่จะคอยชักชวนเยาวชนในกลุ่มร่วมประชุม ทำกิจกรรมในกลุ่ม ร่วมกับน้องฝ้าย อีกทั้งยังทำหน้าที่หลักรับผิดชอบงานของโรงเพาะปลัฟลึงธาร “รู้สึกว่ามันดี ค่ะค่ากับการที่เราเหนื่อย ถึงแม้เราเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่จะรักษาตรงนี้ได้ เราได้มีส่วนร่วมสร้างจิตสำนึกให้คนหลายคนได้ รับรู้ว่า ปลัฟลึงธารหายไป มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมันหายไป เราได้สร้างคุณค่าให้คนในชุมชนรักษาคอลงบ้านเรา เพียงการทิ้งขยะลงคลอง ก็เท่ากับเราทำลายไปแล้ว” หนึ่งความรู้สึกที่หนุ่มภาคภูมิใจกับสิ่งที่ทำ

การเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นกับตัวหนุ่ม หลังจากที่เขารวมกลุ่มกับเพื่อนทำกิจกรรมและขับเคลื่อนงานร่วมกับพี่เลี้ยงอย่างน้ำจ๊ก “น้ำจ๊ก เปลี่ยนผมจากเด็กติดยาเสพติด พาไปเข้าร่วมเวทีฝึกอบรม ไปทำกิจกรรม สอนผมหลายอย่าง” การได้ออกไปเรียนรู้นอกชุมชนตามเวทีต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากน้ำจ๊กพาไป หรือแม้แต่การเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนเครือข่ายภายใต้โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ จากการได้ไปเจอเพื่อนๆ ต่างกลุ่ม ได้เห็นถึงการต่อสู้มากมายกับปัญหาของพวกเขา หนุ่มนำมาบอกเล่าให้เพื่อนๆ เยาวชนฟังถึงสิ่งที่เขาได้เรียนรู้มา เพื่อให้เพื่อนๆ มีกำลังใจในการทำกิจกรรมต่อไป และยกระดับงานให้ดีขึ้น “เราเพิ่งแค่เริ่มต้น ไม่ต้องต่อสู้กับใคร พวกเราเพิ่งต่อสู้กับตัวเองก่อน ทำให้ไหว” การทำกิจกรรมที่ผ่านมาทั้งในกลุ่มเยาวชนและการออกไปอาสาช่วยงานในชุมชน ทำให้หนุ่มได้เรียนรู้ระหว่างทางมากมาย หนุ่มเริ่มหันมาสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จากคนไม่กล้าพูดต่อหน้าคนหลายๆ การเข้าไปร่วมทำกิจกรรมผลักดันให้หนุ่มกล้าพูดมากขึ้น และจากคำสอนของน้ำจ๊ก “ถ้าเราพูดเราไม่ผิด แต่ถ้าเราไม่พูดเราผิด” มีกระบวนการคิดมากขึ้นจากการได้เรียนรู้กระบวนการคิดที่เป็นขั้นเป็นตอน ในการอบรมและการประชุมภายใต้โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ ที่ฝึกให้เยาวชนมีกระบวนการคิดและทำงาน

ปัจจุบันนี้ หนุ่มมีการพัฒนาศักยภาพตัวเอง มีทักษะการทำงาน บทบาทในชุมชนมีมากขึ้น ผู้ใหญ่ในชุมชนจึงชักชวนและผลักดันให้เขากลายเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในอนาคต

นายจักรพงษ์ ชูศรี หรือ “น้ำจ๊ก” อายุ 40 ปี จบการศึกษาระดับปวส. สาขาประติมากรรมสากล วิทยาลัยเพาะช่าง เป็นแกนนำหลักของกลุ่มวันโตดี

“เราเป็นผู้นำผลัดใบ ผมรอแบบนี้มานานแล้ว วันนี้ผมเลยตั้งใจว่าจะดูแลน้องๆ จนพวกเขาดูแลตัวเองและเดินต่อไปได้ เยาวชนต้องลุยกับผมกันต่อ ทั้งในเรื่องแนวคิดและการทำงาน”

ชายหนุ่มวัยกลางคน ผู้นี้ เป็นชาวกะเปอร์ จังหวัดระนอง มาแต่กำเนิด ขับเคลื่อนงานเยาวชนและสิ่งแวดล้อมใน อำเภอกะเปอร์ ในนามกลุ่มวันโตดี มากกว่า 7 ปี เขาใช้งานศิลปะที่ตัวเองถนัด และชื่นชอบบวกกับความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำกิจกรรมสร้างสรรค์กับเด็กๆ ในพื้นที่ อาทิ กิจกรรมวาดภาพเพื่อการเรียนรู้เรื่องป่าชายเลน การใช้สื่อในการปลูกจิตสำนึกเด็ก ๆ “ห้องเรียนธรรมชาติ” แม้ยามว่างน้ำจ๊กจะเข้าไปช่วยสอนวิชาศิลปะในโรงเรียนใกล้บ้าน

น้ำจ๊ก กลายเป็นพี่เลี้ยงให้กับเยาวชนรักษาคอลงบางปรู มาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2553 เมื่อแกนนำเยาวชนเดินเข้ามาขอร่วมขับเคลื่อนงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม “พวกเขาเดินเข้ามาหาเรา รู้สึกว่าใช่ เขามีใจที่จะขับเคลื่อนงานไปด้วยกัน” น้ำจ๊กจึงไม่รอช้าที่จะตอบตกลงตัดสินใจเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มเยาวชน ด้วยส่วนหนึ่งงานที่เขาทำอยู่ “หลักสูตรท้องถิ่น” มีประเด็นการขับเคลื่อนงานตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ (คลองบางปรู-คลองกะเปอร์- ป่าชายเลน) ใช้สื่อในการผลิตชุดความรู้ และด้วยน้ำจ๊กมีแนวคิดและการขับเคลื่อนงานของตนเองที่เรียนรู้ร่วมกับเด็กๆ เยาวชนอยู่แล้ว อีกทั้งมีความสนใจที่จะ “อนุรักษ์ปลัฟลึงธาร” เพราะรู้ว่ามันคือ พี่ช้ำน้ำเฉพาะถิ่น และกำลังลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ยังถือเป็นโอกาสดีที่จะมีกำลังคนมาช่วย ขับเคลื่อนงานเพิ่มขึ้น และด้วยประสบการณ์การขับเคลื่อนงาน ทรัพยากรที่ผ่านมามีจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากชุมชนเข้าใจน้อยแม้ฐานทรัพยากรในชุมชนจะมีมากก็ตาม การลงมาทำงานกับเยาวชนให้คิดเป็นระบบ และลงมือทำได้ อาจต้องใช้เวลาเรียนรู้อีกมาก แต่ความน่าสนใจ คือ มีทั้งเยาวชนนอกระบบและในระบบการศึกษา อีกทั้งชาวบ้านในชุมชนเห็นด้วยกับสิ่งที่จะทำ

การทำงานเป็นเสมือนพี่เลี้ยงของนั้จกักรกับกลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู ที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเยาวชนอยู่นอกระบบการศึกษา และผู้ใหญ่ในชุมชนหลายคนมองว่าพวกเขาเกรและมั่วสุม อีกทั้งสมาชิกบางส่วนยังเป็นเด็ก ๆ ผู้หญิงอีกด้วย นั้จกักรจึงใช้วิธีการทำงานที่ต่อเนื่องกับพวกเขา สัมพันธ์ภาพที่นอกเหนือจากงานทั้งหมดกับเขา เริ่มต้นด้วยการ “ใส่ใจกับใจ” สร้างความไว้วางใจจากเยาวชน “ผมกับหนุ่มไม่ห่างกันเลย กินข้าวด้วยกันบ้าง เข้าไปนั่งคุยกับครอบครัวพวกเขาบ้าง พามาร่วมจัดค่ายทำกิจกรรมชุมชน จนเห็นว่าหนุ่ม เด็กหนุ่มที่เราเห็นหนึ่ง ๆ ไม่ใช่เลย หนุ่มสนุกกับสิ่งที่ทำอยู่ เห็นได้ชัดคือ เมื่อผมมีค่ายอีกค่ายที่จะให้หนุ่มเข้ามาร่วมและต้องแสดงออกมาก ๆ คือ การแสดงละคร ถ้าหนุ่มไม่ไปไม่เป็นไร แต่ไม่ใช่เลยหนุ่มที่เคยหนึ่ง ๆ เปลี่ยน มันส่งผลต่อเพื่อนในกลุ่มทันที” การพาแกนนำร่วมประชุมตามหมู่บ้าน ใช้สื่อวิทยุ และนำกลุ่มและช่วยงานอนุรักษ์ ร่วมวางแผนขับเคลื่อนงานไปกับกลุ่มเยาวชน ปล่อยให้ห้องได้คิดและลงมือปฏิบัติ เสริมทักษะการทำงาน การใช้สื่อ จดหมายข่าว ด้วยองค์ความรู้ที่นั้จกักรมี และสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นกับผู้ปกครองด้วยการพาน้องไปนั่งประชุมตามบ้านสมาชิกให้พ่อแม่ได้เห็นสิ่งที่เยาวชนทำ ส่งผลให้เกิดการสนับสนุนและหนุนเสริมจากพ่อแม่ของพวกเขา ทั้งนี้ นั้จกักรยังส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะในการทำงาน โดยการดึงเยาวชนแกนนำมาร่วมขับเคลื่อนงานด้วยเห็นความตั้งใจและความสนุกที่เยาวชนได้เข้ามาทำกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถของเยาวชนแกนนำอย่าง หนุ่ม ที่จะต้องมาร่วมและแสดงออก ความกล้าที่จะแสดงละคร กลายเป็นแรงผลักดันให้เพื่อน ๆ เยาวชนในกลุ่มเห็นและอยากทำตามบ้าง “เริ่มแรกให้พวกเขาเข้ามาช่วยคิด ในกิจกรรมที่นำมืออยู่ ฝึกทุกอย่าง ร่วมรับรู้ทุกเรื่อง จนกลายเป็นแรงผลักดันให้เยาวชนอยากเข้ามาช่วยด้วย” เมื่อเยาวชนรู้สึกว่าเขาได้รับการยอมรับและมีบทบาท การผลักดันให้เกิดการจัดค่ายของตัวเองให้เยาวชนได้เริ่มต้นตั้งแต่คิดงานเตรียมงาน แล้วลงมือปฏิบัติจริง หลังเลิกเรียน หลังเลิกงาน เยาวชนก็จะมารวมตัวกัน และเปิดโอกาสให้ห้อง ๆ ได้เข้าร่วมเวทีประชุมต่าง ๆ ที่ตนเองได้รับเชิญ ด้วยเห็นว่าการพาเยาวชนไปพบเห็นไปเรียนรู้จะสร้างความเข้าใจให้กับเยาวชน สร้างความคุ้นเคยกับการเรียนรู้ภายนอกกลุ่มและชุมชนมากขึ้น เพื่อจะทำให้เยาวชนกล้าที่จะก้าวสู่สังคมต่อไป นอกจากนี้ นั้จกักรยังมองว่า การเปิดพื้นที่การยอมรับสู่สาธารณะจะช่วยเป็นแรงผลักดันให้เยาวชนหลายคนได้กล้าแสดงออกมากขึ้น นั้จกักรจึงช่วยกระจายข่าวการทำกิจกรรมของเยาวชนกับเพื่อนๆ นักจัดรายการวิทยุท้องถิ่นในจังหวัดใกล้เคียง ส่งผลให้การจัดค่าย 2 ล้อวิ่งว่า ปี 8 “กล้วยไม้คืนป่า พลับพลึงธารคืนคลอง” ได้ถูกเผยแพร่ผ่านสื่อโทรทัศน์ รายการนักข่าวพลเมือง ทางช่องไทยพีบีเอส และกลายเป็นผลพวงที่ทำให้เยาวชนเป็นที่ยอมรับและรู้จักของคนในชุมชนมากขึ้น อีกทั้งทำให้เยาวชนหลายคนเกิดความภาคภูมิใจและไม่ท้อถอยในการทำงานของพวกเขาอีกต่อไป

ณ วันนี้ บทบาทพี่เลี้ยงและผู้ใหญ่ใจดีของนั้จกักรได้ช่วยส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนรักษ์คลองบางปรู ในสิ่งที่เยาวชนยังไม่พร้อม ทั้งเรื่องความคิด ความกล้า สร้างเวทีให้พวกเขาได้เรียนรู้ สอนการวางแผนการทำงาน หาประสบการณ์ให้เยาวชนได้เข้าร่วมเรียนรู้ในเวทีเครือข่าย อย่าง มูลนิธิธันดามัน และองค์กร IUCN เป็นต้น นั้จกักรยังได้ทำให้แกนนำสำคัญของกลุ่มเยาวชนอย่าง หนุ่ม สามารถช่วยเหลือหน่วยกู้ภัยในพื้นที่ผลิตสื่อสารคดีเกี่ยวกับอันตรายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต ทำงานจิตอาสาในชุมชน และพยายามเก็บเกี่ยวนำสิ่งที่ได้รับการฝึกอบรมและเรียนรู้มาใช้ในการทำงานของตนเอง ของกลุ่มเยาวชน การสานต่อการทำงานทำให้งานของกลุ่มเป็นที่ยอมรับ ถึงแม้วันนี้หนุ่มยังขาดทักษะการเล่าเรื่อง แต่เขามีใจใ้เรียนรู้เทคนิคการตัดต่อเพื่อให้เกิดงาน ถึงแม้ยังไม่เก่งพอ แต่พร้อมที่จะรับฟังคำติชมเพื่อนำไปปรับปรุงงาน เขารู้ว่าเขามีคุณค่า เขาเปลี่ยนจากเด็กเกร เป็นเด็กที่ดีขึ้น ทำงานเก่ง “หนุ่มอาจจะเคยเป็นเด็กเกรในสายตาผู้ใหญ่ในชุมชน หนุ่มน่าจะเป็นเยาวชนต้นแบบที่เติบโตขึ้นมาและเป็นแบบอย่างให้กับเพื่อนๆ ในกลุ่มได้” ความรู้สึกและความคาดหวังของนั้จกักร “ผมเพียงหวังว่าจะส่งเขาและเพื่อนๆ ให้ถึงฝั่ง ปรับปรุงจุดด้อย และพัฒนาเป็นแบบอย่างให้เพื่อนๆ”

หนึ่งความภาคภูมิใจของการเป็นพี่เลี้ยงของนั้จกักรในการผลักดันให้กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรูได้เติบโต “ผมคิดว่ามันประสบความสำเร็จ” ในระยะเวลาเพียง 1 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับบทเรียนที่นั้จกักรเคยผลักดันและสนับสนุน

เด็ก ๆ หลาย ๆ กลุ่ม “หลายกลุ่มผมพาไปร่วมเวทีของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งเรื่องป่าชายเลน ด้วยระยะเวลาเป็นปี ๆ แต่กลับล้มเหลวหมด ผมเห็นแกนนำอย่างหนุ่มเปลี่ยนแปลงเข้ามามีส่วนร่วมเร็ว มันต้องไปด้วยกันระหว่างผู้นำที่เอาด้วยและพร้อมที่จะทำ เยาวชนที่พร้อม มันต้องปรับไปด้วยกัน”

เรื่องเล่าจากต้นกล้ารักษ์คลองบางปรู

พีชน้ำที่ถูกคุกคาม

ประเสริฐศักดิ์ ทองสุข(หนุ่ม)

ถ้าพูดถึงพีชน้ำ เราทุกคนก็น่าจะรู้จักพีชน้ำหลายชนิด แต่พีชชนิดที่เป็นพีชน้ำที่หายากสามารถพบเจอเฉพาะ จังหวัดระนองเท่านั้น หลายคนคงอยากรู้แล้วสินะว่ามันคืออะไรกัน

พีชน้ำที่ผมพูดถึง ก็คือ “พลับพลึงธาร” เรามาทำความรู้จักกับพลับพลึงธารกันเลยดีกว่า ว่าพลับพลึงธารเป็นพีชน้ำชนิดไหนกันแน่

พลับพลึงธาร เป็นพีชน้ำที่พบได้ที่คลองบางปรู อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง ดังนั้นพลับพลึงธารจึงมีคุณค่าต่อชุมชนของผม โดยลักษณะของพลับพลึงธารเป็นพีชน้ำมีหัว ลักษณะหัวของพลับพลึงธารจะคล้ายกับหัวหอมใหญ่ และใบจะคล้ายกับกล้วยไม้ที่ชื่อ ธิบับัน

พลับพลึงธารเป็นพีชน้ำที่สวยงามอยู่ในตัวของเขา แต่น่าสงสารที่คนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าของเขา ว่าพลับพลึงธารมีคุณค่าแก่คนในชุมชนขนาดไหน

ฉะนั้นเราจะต้องทำให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่าว่าพลับพลึงธารมีประโยชน์อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นแหล่งวางไข่ของปลานานชนิด เป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำตัวเล็ก ๆ เป็นแหล่งอาหารให้กับสัตว์น้ำต่าง ๆ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่เป็นอาหารให้กับคนในชุมชน และยังเป็นตัวชี้วัดความสะอาดของน้ำได้ อีกทางหนึ่งด้วย เพราะพลับพลึงธารจะอาศัยอยู่ในน้ำสะอาดเท่านั้น

ดังนั้นเราทุกคนควรที่จะรักษาน้ำให้สะอาดไม่ว่าเป็นที่ไหนก็ตาม ไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ ลำคลอง

แต่ตอนนี้เราก็พบว่ามีคนนอกชุมชนเข้ามาลักลอบขุดพลับพลึงธารไปขาย อีกทั้งยังมีโครงการของรัฐที่มีคำสั่งให้ขุดลอกคลอง ทุกคลองในอำเภอเกาะเปอร์ ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการทำลายและอาจจะทำให้พลับพลึงธารหมดไปได้

ผมและคนในชุมชนจึงได้เริ่มการฟื้นฟูพลับพลึงธารให้กลับมาสู่ชุมชนของผมและลำคลองในชุมชนของผม เพื่อที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นที่ยึดของสัตว์น้ำและเป็นแหล่งอาหารให้กับเราทุกคน ในชุมชนแห่งนี้ไม่มีวันหมด

เราทุกคนต้องช่วยกันรักษาและหวงแหนสายน้ำไว้ให้อยู่กับเราตลอดไป

“ถ้าพลับพลึงธารเป็นพ่อแม่คุณ คุณยังจะคิด ที่จะทำลายกันอีกไหม”

กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู

ผู้ประสานงาน คุณประเสริฐศักดิ์ ทองสุข

ที่อยู่ 37/5 หมู่ 5 ตำบลเกาะเปอร์ อำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง 85120

โทรศัพท์ 08 7892 8546 E-mail : mun_375@hotmail.com